

להתוודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

זבחים דף ז

שינוי בעלים למי שאינו בר כפרה כמותו

זבחים דף ז'. ואמר רבא, חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה. מאי טעמא, וכפר עליו, עליו ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה, במחוייב כפרה כמותו. ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום, פסולה, שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה, ואמר רבא חטאת מכפרת על חייבי עשה מקל וחומר, על חייבי כריתות מכפרת על חייבי עשה לא כל שכן. למימרא דבת מינה היא, והאמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה. מקיבעא לא מכפרא, מקופיא מכפרא. וכו'.

- א -

בשינוי בעלים למי שאינו מחוייב כפרה כמותו אם עולה לבעלים לשם חובה

בטהרת הקודש (ד"ה אמנם) כתב דהנה להלן דף מ"ו: אי' דבשחט חטאת לשם חולין הקרבן כשר ואינו עולה לבעלים לשם חובה, והיינו דנהי דמחשבת לשם חולין הוא מחשבת דלא בר מינה ואינה מחריב בה, מכל מקום מאחר שחישב לשם חולין נפקע מקרבן זה מה שסתמא לשמה, וכיון שאין בזה סתמא לשמה, אינו עולה לבעלים לשם חובה. וכתב דהוא הדין לגבי שינוי בעלים במי שאינו מחוייב כפרה כמותו, דהנה מה שבכל קרבן אין צריך לחשב בפירושו לשם בעלים הוא משום דסתמא הוא נקרב לשם בעלים, אכן אם מחשב לשם איש אחר שאינו מחוייב כפרה כמותו, נהי דאין זו מחשבה הפוסלת, כי מחשבה למי שאינו מחוייב כפרה כמותו נחשב לאו בר מינה ואינו מחריב, (ראה לעיל דף ג'), מכל מקום עכ"פ נפקע מה שסתמא נקרב לשם בעלים, וכיון שאין בזה סתמא לשמה, אינו עולה לבעלים לשם חובה, כמו בחטאת לשם חולין שהקרבן כשר ואינו עולה לבעלים לשם חובה. ובדרך אחרת ראה להלן אות ב'.

אכן בחזון איש זבחים סי' י"ב (אות י"א) מקשה כמה קושיות על דברי הרמב"ם שכתב דלא עלתה לבעלים לשם חובה, ומכח קושיותיו כתב דזה נותן מקום להתיישב אולי נפל טעות סופר בספרי הרמב"ם, ושצריך לומר 'ועלתה לבעלים לשם חובה'. ועוד, כי גם הכסף משנה לא העיר כלום בדברי הרמב"ם, ואולי זה מפני שהיה לו באמת הגירסא 'ועלתה'.

- ב -

חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום

מחדש רבא דאע"ג דאין שינוי בעלים פוסל בחטאת אלא אם שינה למי שהוא מחוייב כפרה כמותו, עם כל זה אם שחט חטאת על מי שאינו מחוייב כלום, הרי הוא פסולה, וזה משום שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה, וחטאת מכפרת גם על חייבי עשה מקופיא, וא"כ דוקא בשחט חטאת לשם מי שהוא מחוייב עולה הרי זו כשרה, דכיון שחבירו הפריש עולה, מתכפר חבירו על כל עשה שבידו על ידי הבאת עולה, ולגבי חטאת נחשב שאינו מחוייב כפרה כלל. אבל במחשב לשם מי שלא הפריש עולה, מאחר דכל אדם יש לו עבירות עשה בידו, נחשב חבירו בר כפרה כמותו, שהרי אם היה חבירו מחוייב חטאת היה מתכפר על עשה מקופיא, לכן נחשב בר כפרה כמותו לפסול את החטאת בשינוי בעלים. [א]

בשינוי בעלים למי שאינו מחוייב כפרה כמותו אין הקרבן נפסל בכך, אמנם נפקע ממנו מה שסתמא לשמה

- רמב"ם, טהרת הקודש -

א. כפי האמור בגמרא, אין חטאת נפסלת במחשבת שינוי בעלים אלא אם מחשב לשם חבירו שהוא בר כפרה כמותו, אבל אם שינה לשם מי שאינו מחוייב כפרה כמותו אין הקרבן נפסל במחשבה זו, כי פסול שינוי בעלים נלמד מקרא ד'וכפר עליו' דמשמע 'עליו' ולא על חבירו, לכן צריך שיהא חבירו דומיא דידיה, שיהא מחוייב כפרה כמותו.

והנה הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ז' ח' כשמביא הלכה זו דאם שחטה בשינוי בעלים למי שאינו מחוייב חטאת כמותו, הרי הוא מוסיף דלא עלתה לבעלים, ע"כ. והיינו, דמה דשינוי בעלים פוסל דוקא בשינה למחוייב כפרה כמותו, אמור לגבי לפסול החטאת, אבל לגבי שיהא הקרבן עולה לבעלים לשם חובה, גם אם שינה למי שאינו בר כפרה כמותו לא עלה הקרבן לשם בעלים.

והמפרשים טרחו למצוא מקור לדברי הרמב"ם בזה, ותמהו מאיפה הוציא הרמב"ם דבשינוי בעלים שאינו בר כפרה כמותו לא עלה הקרבן לשם בעלים. ונאמרו בזה כמה דרכים.

פלוגתת הראשונים וחילופי גירסאות בגמרא / חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום / טעם מיוחד אצל חטאת וטעם מיוחד אצל קרבן עולה / חטאת ששחטה לשם חבירו אינו מכין לכפרת אותו החטא

- רש"י, תוס', רמב"ם, קרן אורה -

ב. במה שאומר רבא דחטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום, פסולה, לפי שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה, מצינו כמה דעות בראשונים, וזה תלוי בחילופי גירסאות שיש בדברי הגמ', כמו שיבואר.

א', כפי הגירסא שלפנינו ולפי פירושו של רש"י בהמשך דברי הגמ'

השלמות והוספות

[א] יאה בתורת 'הקרבן הקרבן' כמותו, שהרי אם חבירו מחוייב רק בעשה אינו בתורת הקרבן חטאת כמותו, שהרי אינו יכול להביא חטאת מפני חיוב עשה כשאינו מחוייב חטאת, אלא הגדר הוא שיהא חבירו באותה 'כפרה' כמותו, וכיון

[א] בקהלות יעקב סי' ז' מבאר מה שחטאת ששחטה על מי שהוא מחוייב עשה נחשב שינוי בעלים, מפני דכיון שחטאת מכפרת על עשה מקופיא הרי חבירו מחוייב קרבן כמותו, וכתב דמזה מוכח דהגדר של בר כפרה כמותו אינו שחבירו

ששחטה לשמו אינו מחוייב כלום בעניינו, אי אפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים, שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה, ע"כ. והיינו, דסברא זו דאין לך אדם שאינו מחוייב עשה מביאו הרמב"ם לגבי קרבן עולה, וכפי גירסת התוס' דעולה ששחטה לשם מי שאינו מחוייב כלום נחשב שינוי בעלים כי אין לך אדם שלא עבר על עשה והוא מחוייב עולה.

וכתב בקרן אורה (ד"ה ע"כ) דהרמב"ם גורס דברא אמר שני מימרות, הן לגבי חטאת ששחט על מי שאינו מחוייב כלום (כגו' שלפנינו), והן לגבי עולה ששחט על מי שאינו מחוייב כלום (כגו' התוס'), אלא דהרמב"ם גורס דהטעם שאין לך אדם שאינו מחוייב עשה אמרה רבא לגבי עולה (כגו' התוס'), והטעם שאם שחט חטאת למי שאינו מחוייב כלום פסולה, אינו משום שכל אדם יש לו בידו עבירת עשה ויחשב זה מחוייב כפרה כמותו אפילו לגבי חטאת, אלא הטעם הוא משום שחוששין אולי חבירו מחוייב חטאת כמותו. א

והנה בקרן אורה מעיר דאם הטעם דבשחט חטאת לשם מי שאינו מחוייב כלל פסולה הוא מפני דשמו מחוייב חבירו חטאת כמותו, א"כ ראוי לומר שהיא פסולה רק מספק, שהרי לצד שחבירו אינו מחוייב חטאת כמותו הרי היא כשרה, וא"כ האיך אפשר לומר שהיא חטאת פסולה, והיינו שצריך להביא חטאת אחרת, הרי אין חטאת קרבה מספק אלא מודאי, והאיך יביא חטאת אחרת מספק.

ולכן כתב דמזה הוציא הרמב"ם את חידושו (הנ"ל אות א) שכתב שם בהלכה ח' דאם שחט חטאת למי שאינו מחוייב כפרה כמותו הקרבן כשר אבל לא עלה לבעלים לשם חובה, וכתב דהרמב"ם הוציא זה ממה שאמר רבא (לפי גירסא שלו) דאם שחט חטאת למי שאינו מחוייב פסולה משום דשמו חבירו מחוייב ואינו יודע מזה, ועל כרחך דמחמת הספק שמו חבירו מחוייב הרי הוא רק ספק פסול, ועם כל זה חייב להביא קרבן חטאת אחר, ועל כרחך דאפילו לפי הצד שחבירו אינו מחוייב חטאת ואינו נחשב בר כפרה כמותו, מכל מקום כיון ששחט לשם איש אחר לא עלה לבעלים לשם חובה, ולכן מביא קרבן אחר, כי לשני הצדדים לא יצא חובת הבאת החטאת.

והוא מבאר דהטעם שאינו עולה לבעלים לשם חובה הוא משום דחטאת צריך להקריבה לכפר על אותו חטא שחטא, כמו ששינונו להלן דף מ"ו: לשם ששה דברים הזבח נזבח וכו' והחטאת והאשם לשם חטא, ואם מחשב לשם איש אחר שאינו מחוייב כפרה כמותו, נהי שאין זו מחשבה הפוסלת את הקרבן, כי מקרא למדין דשינוי בעלים פוסל דוקא במחשב למי שמחוייב כפרה כמותו, מכל מקום הרי לא נתכוין לכפר על אותו חטא, ולכן לא עלה לבעלים לשם חובה. וראה השלמות והוספות. ב

ב', בתוס' (ד"ה על) כתבו דיש שגורסים בדברי רבא "עולה" ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום, פסולה, שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה, ע"כ.

וכתבו, דזה משום דגם בקרבן עולה אינו נחשב שינוי בעלים אלא במחשב למי שהוא בר כפרה כמותו, כדכתיב (ויקרא א') 'לכפר עליו', ולכן אמר רבא דבשחט עולה למי שאינו מחוייב עולה, הרי זה נחשב שינוי בעלים, משום שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה, ונמצא דלגבי קרבן עולה נחשב כל ישראל מחוייב כפרה כמותו. וכתב בשפת אמת (ד"ה ואמרו) דלפי זה יתפרש מה שאמר רבא 'פסולה' דאין הכוונה שהעולה פסולה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשם בעלים כשרים, אלא הכוונה היא שלא עלה לבעלים לשם חובה.

ובשפת אמת מבאר שגירסא זו מתיישבת הרבה יותר בדברי הגמ', ולפי גירסא זו, מה שאמר רבא דחטאת מכפרת על חייבי עשה מקל וחומר היא מימרא בפני עצמה ואין לה ענין לחטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום, אלא רבא מחדש דאם על חייבי כריתות מכפרת על חייבי עשה לא כל שכן, ועל זה אמרו דחטאת מכפר על עשה רק מקופיא ולא מקיבעא.

ולפי גירסא זו אין לנו לחדש דחטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום, פסולה, מפני שנחשב מחוייב כפרה כמותו מחמת חיוב עשה, אלא אם שחט חטאת לשם מי שאינו מחוייב כלום, הרי היא כשרה, כי לגבי חטאת אין נחשב שינוי בעלים אלא במחשב לשם מי שהוא מחוייב 'חטאת' כמותו, אבל במחשב למי שהוא מחוייב ב'עשה' אינו נחשב מחוייב כפרה כמותו. וכן כתב בליקוטי הלכות זבח תודה (ד"ה חטאת).

ג'. הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ז' כתב דאם שחט חטאת לשם אדם אחר שהוא מחוייב חטאת הרי זו פסולה. ובהלכה ט' כתב דאם שחטה לשם מי שאינו מחוייב קרבן כלל לא חטאת ולא עולה ולא שאר קרבנות, הרי זו פסולה, 'שמו הוא מחוייב ואינו יודע', ע"כ. והיינו, דהרמב"ם מביא דברי רבא לפי הגירסא שלפנינו דחטאת ששחטה לשם מי שאינו מחוייב קרבן כלל, הרי זו פסולה, אכן הרמב"ם לא כתב הטעם האמור בגמ' לגבי שלפנינו דטעם הפסול הוא משום שאין לך אדם שאינו מחוייב עשה ונחשב בר כפרה כמותו משום דחטאת מכפרת גם על עשה, אלא הרמב"ם כתב טעם אחר משום ד'שמו הוא מחוייב בחטאת ואינו יודע מזה'.

ושם בהלכה י"ד כתב הרמב"ם דעולה ששחטה על מי שאינו מחוייב קרבן כלל, לא עלתה לבעלים, שהרי שחטה שלא לשם בעליה, ואע"פ שזה

השלמות והוספות

רש"י דהטעם הוא מפני שאין לך אדם שאינו מחוייב עשה, הרי זה גם במי שנעשה גדול עכשיו.

ד] וכתב דבזה מתיישב מה שכתב הרמב"ם בהלכה י"ד דעולה ששחטה על מי שאינו מחוייב קרבן כלל לא עלתה לבעלים, מפני שאי אפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה, ולכאורה תמוה מדוע הוצרך לטעם זה, הרי בהלכה ח' (הנ"ל אות א) כתב הרמב"ם דאם שחט חטאת למי שאינו מחוייב כפרה כמותו כלל אינו עולה לבעלים לשם חובה, ובקרן עולה הנידון הוא רק לגבי אם עולה לבעלים לשם חובה, ולמה הוצרך הרמב"ם לומר הטעם שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה, הרי גם אם אינו מחוייב כלל לא יעלה לו לשם חובה.

אכן לפי האמור מבואר היטיב, כי דוקא חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלל לא עלתה לבעלים לשם חובה משום דחטאת צריך שיקריבה לכפר על החטא שהוא מחוייב בה, ובמחשב לשם איש אחר לא נתכוין לכפר לו על החטא, אבל קרבן עולה שאינו באה על חטא מסויים, אינו צריך לחשב שיכפר על איזה חטא, ולכן אם באמת אין חבירו מחוייב עולה כלל, מאחר שאין זו מחשבת שינוי בעלים לבר כפרה כמותו, הרי הוא כשר וגם עולה לבעלים לשם חובה, ודוקא מפני שאין לך אדם שאינו מחוייב בעשה הרי הוא קרבן עולה שנשחט בשינוי בעלים, ולכן לא עלה לבעלים לשם חובה, כדין כל הזבחים שנשחטו שלא לשמה שהן כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה.

שחטאת מכפר על עשה, נמצא דחבירו הוא כמותו בכפרת עשה.

[ובקהלת יעקב שם מיישב מה שמקשה במקדש דוד בקונטרס לדיני קדשים סי' ד' (אות א') ממה שאומר רבה בפסחים דף ס"א: דקרן פסח שחיטב שיתכפרו בו ערלים אינו שינוי בעלים מפני שערל אינו ראוי להקרבת הפסח ואינו נחשב בר כפרה כמותו, אע"ג דדין בר כפרה כמותו אינו תלוי ביכולת הקרבה, אלא שיהא בתורת כפרה כמותו. וכתב בקה"י דמה שערל נחשב אינו בר כפרה כמותו הוא משום שהוא גברא שאינו ראוי לפסח. ואינו דומה לחשב חטאת לשם מי שהוא מחוייב עשה, דנהי דכיון שלא חטא בחייבי כריתות אין בידו להביא חטאת ולהתכפר גם על עשה שבידו, אכן אין זה אלא מפני שחסר לו הבאת קרבן חטאת, אבל מצד הגברא ראוי להתכפר על העשה על ידי קרבן חטאת].

ב] בשפת אמת מתקשה בעיקר מימרא דרבא שאמר שאין לך אדם שאינו מחוייב עשה, שהרי מי שהביא עכשיו עולה וכיפרה לו על כל עשה, אינו מחוייב על עשה, וא"כ יחשב חטאת שנוי בעלים למי שאינו מחוייב כפרה כמותו. וכתב דיש לעיין מהו הדין בשוחט לשם קטן דאינו בר חיובא כלל אם בזה יהא החטאת כשרה.

ג] בליקוטי הלכות בזבח תודה (ד"ה חטאת) כתב דלדעת הרמב"ם דהטעם דבשחט חטאת על מי שאינו מחוייב כלל פסולה מפני דשמו הוא מחוייב חטאת ואינו יודע מזה, נמצא דלפעמים נחשב ודאי אינו מחוייב חטאת, כגון כשנעשה גדול לפני כמה ימים ויודע בבירור שלא עבר על חייבי כריתות, אבל לטעמו של